

Ebidentzialitatearen eta modalitatearen arteko harremanaz

LARRAITZ ZUBELDIA*

Hizkuntzalaritza eta Euskal Ikasketak saila eta ILCLI (UPV/EHU)

(About the relation between evidentiality and modality)

Abstract

The expression of the source of information is called 'evidentiality' in the literature. It is quite a new field in linguistics, since it was mentioned first at the beginning of the 20th century. Later on, many works have been published, from different perspectives. Nevertheless, many of them have focused on an issue: the relation evidentiality has with another linguistic fields, and especially the relation it has with modality. We will also focus on the same matter, namely on the relation between evidentiality and modality, collecting different points of view.

Keywords: *modality, evaluation, degree of certainty, evidentiality, source of information.*

'Ebidentzialitatea' esan ohi zaio hizkuntzalaritzan hiztunaren informazio-iturria hizkuntzan kodetzeari. Ez da aztertzen hasi zaharra 'ebidentzialitatearen' eremua; izan ere, XX. mendearen hasieran hasi ziren aipatzen nozioa liburuetan. Geroztik lan asko argitaratu da, hainbat ikuspegitatik. Nolanahi ere, puntu batean jarri dute arreta lan gehienek: ebidentzialitatearen eremua finkatzean, ebidentzialitateak beste hizkuntz eremu batzuekin duen harremanean; eta, batez ere, modalitatearekin duen harremanean. Gai horixe ekarriko dugu hona, hain zuzen: ebidentzialitateak eta modalitateak duten harremana, hainbat ikuspegi bilduta.

---

* Batetik, eskerrak eman nahi dizkiet txostengile anonimoei, egindako ohar eta iradokizunengatik, baita Kepa Korta eta Luis Mari Larringani ere, emandako aholkuengatik eta egindako iradokizunengatik. Bestetik, aipatu nahiko nuke Eusko Jaurlaritzaren doktoradutza aurreko beka baten laguntzaz egindakoa dela lana.

1. Bi eremuak aurkeztuz

Modalitatearen eta ebidentzialitatearen arteko harremanaren berri eman aurretik, bi eremuak aurkeztuko ditugu. Modalitatea gehiago aztertu izan da literatura filosofiko eta logikoan eta hizkuntzalaritzan, eta ez du, beharbada, ebidentzialitateak adinako azalpenik beharko. Hori dela eta, ebidentzialitateari egingo diogu tarte handiagoa.

1.1. Modalitatea

Aspalditik aztertu izan da modalitatea hizkuntzalaritzan, baina oraindik irekita jarraitzen du behar bezala mugatzeko eztabaidak. Azter eremu zabala izaki, ikuspegi askotatik heldu diote aztertzaileek, eta egun ere ezin esan erabat zedarrituta dagoenik. Ez datoz bat guztiak modalitatea definitzean. Horixe zioen Lyonsek (1977, 335 or.), ez zegoela adostasunik hizkuntzalari eta logikarrien artean modalitateari dagokion eredu zehatz bat ezartzeko garaian, teorikoki koherentea eta enpirikoki arrakastatsua dena. Eta gauza bera zioen Narrogek (2005, 165 or. eta 189 or.) hogeita hamar urte eskas beranduago, ez dagoela beste gramatika-kategoriarik hain definizio anitzak eta hainbeste fenomeno dituen. Gaineratzen du ezin dela eman modalitatearen definizio simple egokirik; definizio batzuek, alabaina, hobeto betetzen dutela euren funtzioa besteek baino. Iritzi berekoak dira Van der Auwera & Plungian (1998, 80 or.) ere:

Modalitatea eta bere motak era askotan defini eta izenda daitezke. Ez dago bide zuzen bakarra. Baldintza bakarra da batek garbi uztea nola erabiltzen dituen bere terminoak.¹

Egile gehienek aipatzen dutenez, logika modalean du jatorria modalitateak. Beharrezkotasunarekin eta posibilitatearekin du zerikusia tradizioko logika modalean, proposizioaren egiarekin (faltsutasunarekin) dago lotuta; eta modalitate aletikoa esaten zaio. Baina Lyonsen (1977, 328-329 or.) arabera, zeregin gutxi du modalitate mota horrek hizkuntza naturalean. Eguneroko testuinguruetan, epistemikoa edo deontikoa izan ohi da modalitatea. Epistemikoa proposizioen egiaren posibilitateari eta beharrezkotasunari dagokio, eta ezagutzari eta usteari lotzen zaio (Lyons 1977, 793 or.); deontikoa, berriz, egindako ekintzen posibilitateari edo aukerari dagokio, eta baimenaren eta obligazioaren gizarte funtzioei lotzen zaie (Lyons 1977, 823 or.). Bi modalita-

---

¹ *Modality and its types can be defined and named in various ways. There is no one correct way. The only requirement is that one makes clear how one uses one's terms.* (Van der Auwera & Plungian 1998, 80 or.)

te horiek aztertzen dira, batik bat, hizkuntzalaritzan, haren ustez. Eman dezagun adibide bana, 'behar' aditzarekin; (1)en epistemikoa da, (2)n, berriz deontikoa:

- (1) Unaik etxean behar du honezkero.
- (2) Unaik biharko bukatu behar du artikulua.

Hain zuzen, informazio-iturria adierazten duten hizkuntz elementuak epistemikoarekin lotu izan dituzte aztertzaile batzuek, eta modalitate mota horri lotuko gatazka lan honetan; hori izango dugu gogoan 'modalitatea' diogunean.

Ikuspegiak ikuspegi, bat nagusitu da orain arte. Horren arabera, hiztunak berak esandako proposizioaren egiaren gainean duen jarrera adierazten du modalitate epistemikoak². De Haanek dioenez (1999, 83 or. eta 2001, 203 or.), hiztunak esaten ari denaren egiarekin duen konpromiso neurriari egiten dio erreferentzia modalitate epistemikoak. Honela diote Bybee & Fleischmanek (1995, 4 or.) ere:

(...) hizkuntza askok markatzaile gramatikalak dituzte esplizituki adierazteko proposizioaren egiaren gaineko ebaluazioa. Ondorioz, hizkuntzalari gehienek modalitate epistemikoa ulertzen dute adieraziko balu bezala hiztunak esaldi batek duen proposizioaren egiarekin duen konpromiso neurria.³

Aztertzaileek gaineratzen dute hizkuntzaren eremu askotan adieraz daitekeela modalitatea. Nahiz eta moduarekin lotu izan den sarritan, hori baino gehiago biltzen du gehienen arabera. Huddleston & Pullum (2002, 172-173 or.):

Modalitate gisa erreferentzia egindako eremua nahiko zabala da, eta modutik aparteko hizkuntzaren eremu askotan adierazten da. Ez dago, gainera, zorrotz mugatuta eta banatuta; ondorioz, maiz egin beharko diogu erreferentzia ezaugarri prototipikoen kontzeptuari, eta zehazgabetasuna onartu beharko dugu kategoriaren mugetan.⁴

² Narrogek (2005, 184 or., 189 or.) baztertu egiten du definizio hori, argudiatuta ez duela betetzen definizio baten oinarritzko funtzioa; hau da, ez du balio kategoria horretakoak diren kategoria formalak kategoria horretakoak ez diren etik bereizteko.

³ (...) many languages have grammatical markers which function explicitly to express an evaluation of the truth of a proposition. Accordingly, most linguists understand epistemic modality as expressing the degree of a speaker's commitment to the truth of the proposition contained in an utterance. (Bybee & Fleischman 1995, 4 or.)

⁴ The area of meaning referred to as modality is rather broad and finds expression in many areas of the language besides mood; it is, moreover, not sharply delimited or subdivided, so that we shall need to make frequent reference to the concept of prototypical features and to allow for indeterminacy at the boundaries of the categories. (Huddleston & Pullum 2002, 172-173 or.)

Lyons (1977, 331 or.):

Ahozko hizkuntza natural guztiek ematen dizkiete baliabide prosodikoak –azentua eta doinua– euren erabiltzaileei, horien bidez hainbat konpromiso epistemiko mugatu mota adierazteko. Batzuek, baina inondik ere ez guztiek, moduaren kategorian gramatikalizatzen dituzte; eta hizkuntza batzuek, ingelesak esaterako, aditz modalen (*'may'*, *'must'*, etab.), adjektibo modalen (*'possible'*, etab.), adberbio modalen (*'possibly'*, etab.) eta partikula modalen (*'perhaps'*, etab.) bidez lexikalizatzen edo erdi-lexikalizatzen dituzte.⁵

1.2. Ebidentzialitatea

Ebidentzialitatea ere era askotan definitzen da, eta ez dago adostasunik. Modalitatea baino aztergai berriagoa da; ez da harritzekoa, hortaz, zedarritu gabe egotea oraindik. Badirudi aurreko mendearen hasieran aipatu zutela, lehenbiziko aldiz, Amerikako hizkuntzak aztertzen ari ziren ikertzaileek. Jacobsenek⁶ (1986, 3-5 or.) dioenez, Franz Boasek (1911) kwakiutl hizkuntzaren gainean egindako lanetik datorke kontzeptua. Baina Jakobsonek sartu zuen lehenbiziko aldiz terminoa, *Shifters, verbal categories, and the Russian verb* (1957) lanean. Jacobsenen (1986, 7 or.) hitzetan, badirudi baztertuta egon dela kontzeptua oinarrizko hizkuntz ikasliburuetan eta gramatika-kategoriak aztertzean. Eta lotzen du hobeto ezagutzen diren Europako hizkuntzetan eta hizkuntza klasikoetan forma ebidentzial bereizirik ez egotearekin.

Haatik, azken urteetan, hainbat lanek aipatu eta aztertu dute ebidentzialitatea; bere lekua egin du hizkuntzaren azterketan, eta gero eta ikuspegi gehiagotatik aztertzen da. Dendale & Tasmowskiren (2001b, 340 or.) aburuz, 80. urte hasieretarako, aztergai finkatu bihurtu zen ebidentzialitatea hizkuntzalaritzan. 1981ean Berkeleyn izandako kongresua jartzen dute mugarriztat, hainbat hizkuntzatarako ebidentzialitatea alderatzeko egindako lehenengo kongresua. Liburu batean bildu zituzten, ondoren, han emandako hitzaldiak Chafe eta Nicholsek (1986).⁷ Handik aurrera, hainbat ikuspegitatik aztertu

⁵ *All natural spoken languages provide their users with prosodic resources – stress and intonation – with which to express the several distinguishable kinds of qualified epistemic commitment. Some, but no means all, grammaticalize them in the category of mood; and some languages, such as English, lexicalize or semi-lexicalize them by means of modal verbs ('may', 'must', etc.), modal adjectives ('possible', etc.), modal adverbs ('possibly', etc.) and modal particles ('perhaps', etc.).* (Lyons 1977, 331 or.)

⁶ Aztertzaile askok aipatzen dute Jacobsen (1986) erreferentziatzat, ebidentzialitatearen sorreraren berri izateko.

⁷ Ebidentzialitatearen gaineko hainbat bilduma lan aipa daiteke horrez gain; esaterako, Guentchéva (1996), Johanson & Utas (2000), Dendale & Tasmowski (2001a) eta Aikhenvald & Dixon (2003). Aipatzekoa da, baita ere, beste lan askoren artean, Aikhenvalden (2004a) lan monografikoa.

izan da: tipologiatik, gramatikalizaziotik, hizkuntzalaritza kognitibotik, sintaxitik eta pragmatikatik (Dendale & Tasmowski 2001b, 340 or.). Aipatu beharra dago, azken urteetan, semantikaren eta pragmatikaren ikuspegitik egindako lanak ugari direla (Faller 2002; Garrett 2001; Izvorski 1997; Matthewson et al. 2007; McCready & Ogata 2007; Schenner 2008a, 2008b; besteak beste).

Bi ikuspegi

Bi multzotan banatuko genituzke ebidentzialitatea definitzeko dauden joerak, Dendale & Tasmowskiri (1994, 4 or.) jarraiki. Batzuek zentzu zabalean hartu, eta definizio zabala ematen dute; beste batzuek, berriz, zentzu hertsian hartu, eta definizio estua dakarte.

Chafe aipatu ohi dute aztertzaile gehienek lehenengo bidetik jotzen dutenen artean. Honela dio berak: “Azpimarratu beharra daukat ‘ebidentzialitatea’ terminoa bere zentzu zabalenean erabiltzen ari naizela, ez ‘ebidentzia’ adieraztera mugatuta *per se*”⁸ (1986, 262 or.), “Ebidentzia *per se* markatzea baino askoz gehiago hartzen du orain”⁹ (1986, vii or.). Haren arabera, ezagutzari buruzko jarreraren ezein hizkuntz adierazpen biltzen du ebidentzialitateak, interpretazio zabal horren baitan sartzen den guztiak ezagutzarekiko jarrera dakar (1986, 262 or. eta 71 or.).

Halere, zentzu hertsian hartzen dute oraingo aztertzaile gehienek (Aikhenvald 2003, 2004; De Haan 2001, 2005; Dendale & Tasmowski 1994; Faller 2002, 2003; Lazard 2001; batzuk aipatzearen). Ānabardurak ānabardura, aldeak alde, antzeko definizioa damaigute guztiek. De Haanen arabera (2001, 203 or.), hiztunak bere adierazpenarentzat daukan ebidentzia iturria da ebidentzialitatea. Dio bi kategoria nagusitan banatzen dela tradizionaliki: zuzena (hiztunak bizi izandakoa) eta zeharkakoa (inferentziala edo aipamezkoa¹⁰). Aikhenvaldentzat (2004b, 1 or.) esanahi nagusitzat informazio-iturria duen gramatika-kategoria da. Fallerren iritzian (2003, 19 or.), hiztunaren informazio-iturri mota. Dendale & Tasmowskik (1994, 5 or.), berriz, honela diote:

Markatzaile ebidentzial bat hizkuntz adierazpen bat da, esaldian azaltzen da, eta adierazten du esaldi horretan igorritako informazioa beste

⁸ *I need to stress that I am using the term ‘evidentiality’ in its broadest sense, not restricting it to the expression of ‘evidence’ per se.* (Chafe 1986, 262 or.)

⁹ *It now covers much more than the marking of evidence per se.* (Chafe 1986, vii or.)

¹⁰ ‘Quotative’ dio.

bati hartu dion esatariak edo berak sortua den, inferentziaren edo haute-matearen bidez.¹¹

Eman dezagun euskarazko adibide bat:

(3) Euria ari omen du Donostian.

‘Omen’ partikula duen esaldi horren bidez, hiztunak adierazten du beste batek esana dela euria ari duela Donostian (ikus Korta & Zubeldia 2007).

Dendale & Tasmowskiren ustez (1994, 3-4 or.), ez da kasualitatea ebidentzialitatearen gaineko azterketak Ameriketara jaio eta garatu izana; hizkuntza amerindiar batzuek sistema morfologiko oso perfektionatuak baitituzte adierazteko hiztunak nola lortu duen igortzen ari den informazioa. Amazoniako bi hizkuntza jartzen dituzte hainbat lanek adibidetzat; tuyuca eta tariana, hain zuzen. Tuyuca Brasilen eta Kolonbian hitz egiten da, eta oso sistema konplexua du. Bost era ditu adierazteko, edukia hautematez jasoa den (ikusiz edo entzunez), inferentzia edo suposizio bidez edo beste norbaitek kontatuta; markatzaile ebidentzial baten bidez bereiztu eta markatzen du bakoitza. Adibide bat damaigu Palmerrek (1986: 67), Barnesi (1984) hartuta: “Futboleko jokatu zuen” esaldia bost eratan eman dezake hiztunak:

- (i) *díigaapé-wi*
(Jokatzen ikusi nuen)
- (ii) *díiga apé-ti*
(Jokoa eta bera entzun nituen, baina ez nuen jokoa edo bera ikusi)
- (iii) *díiga apé-yi*
(Jokatu zuelako frogatu ikusi dut: haren oinetakoen markak joko-
zelaian. Baina ez nuen ikusi jokatzen)
- (iv) *díiga apé-yigi*
(Beste norbaitengandik jaso dut informazioa)
- (v) *díiga apé-hiyi*
(Arrazoizkoa da ondorioztatzea jokatu zuela)

Badira sei termino (eta gehiago) dituzten sistemak ere, Aikhenvaledek (2003, 3 or.) dioenez.

Gaude Willetten (1988, 90 or.) honako hitz hauek garbi uzten dutela zein den ‘ebidentzialitatea’ terminoarekin sortzen den arazoa:

---

¹¹ *Un marqueur évidentiel est une expression langagière qui apparaît dans l'énoncé et qui indique si l'information transmise dans cet énoncé a été empruntée par le locuteur à autrui ou si elle a été créée par le locuteur lui-même, moyennant une inférence ou une perception.* (Dendale & Tasmowski 1994, 5 or.)

(...) batetik, ez litzateke erabili behar termino bat eremu semantiko baten zati handiegia biltzeko; bestela, zehaztugabe bihurtzen da. Bestetik, ez litzateke erabili behar termino bat esanahi mugatuegiarekin; bestela, desberdin aplikatuko luke aztertzaille bakoitzak. Lehenengo arriskua Chafe-ren iradokizunean dago, ebidentzialitatea zentzu zabalean ikusi behar dela; bigarren arriskua, berriz, ikusten da gramatikari batzuek 'ebidentzial' terminoa darabiltenean inferentzia bakarrik adierazteko, edo zuzenean hauteman daitekeen ebidentzia bakarrik adierazteko. Nahiago dut zehaztasun maila bat bi mutur horien artean, adierazten duena esanahiaren eremu bat, garbi mugatutakoa; ez oso orokorra, ez oso zehatza.¹²

Hortxe dago koska, hain justu, eremu hori zehazteko lantegiaren zailtasunean.

2. Modalitate epistemikoaren eta ebidentzialitatearen arteko harremana

Sar gaitetzen, bada, lanaren muinean; alegia, bi eremuen arteko harremanean. Definizio bateraturik ez egoteari erantsi behar zaio ez datozela bat aztertzaille guztiak bi eremu semantiko horien harremanari dagokionez, ez datoz bat ebidentzialitateari eta modalitate epistemikoari eman beharreko estatusen. Kategoria beregaintzat dituzte batzuek; bata bestearen mendekotzat, berriz, beste batzuek.

De Haanek (1999, 85 or.) dioenez, bidezkoa da esatea jakitun gehienek adierazi dutela bien arteko lotura estua dela oso. Haatik, gaineratzen du iruzkin handirik egin gabe onartu dela erlazio hori, eta oso gutxi eztabaidatu direla bien arteko desberdintasunak.

Elkarren mendekotzat dituzte Givónek (1982), Palmerrek (1986) eta Willettek (1988), besteak beste. Aparteko gramatika-kategoria gisa hartzen dituzte De Haanek (1999) eta Aikhenvaldek (2003, 2004), beste batzuen artean. Bi ildo suma daitezke, beraz.

Dendale & Tasmowskiren (2001, 340-343 or.) hitzetan, lehenengo eztabaidetatik aurrera, informazio-iturriei egindako erreferentziak oso lotuta egon dira

---

¹² (...) *on the one hand, a term should not be used to cover too much semantic territory, else it becomes vague; and, on the other hand, a term should not be used with too restricted a meaning, else it will be applied differently by different analysts. The first danger is present in Chafe's suggestion that evidentiality should be regarded in the broader sense, while the second danger is seen in the use of the term 'evidential' by some grammarians to mean only an inference or, alternatively, only directly perceivable evidence. I prefer a level of specificity between these two extremes that designates a clearly defined area of meaning, neither too general nor too specific.* (Willett 1988, 90 or.)

informazioaren estatus epistemikoari, bi eremu semantiko horiek kodetzen dituzten hizkuntz markatzaileak berak izaten direlako askotan. Honela diote:

Hori gertatzen da hasierako literaturan; esaterako, Boasek (1947) ‘ezagutzaren iturria eta ziurtasuna’ adierazten duten atzizkien multzo txiki bat deskribatzean (erref. Jacobsen, 1986: 4) eta Sapirrek (1921: 114) ‘hiztunaren ezagutzaren iturria edo izaera’ (egungo ‘ebidentzialak’) esaten diona adierazteko forma batzuk eztabaidatzean. Bi egileek esplizituki lotzen dituzte informazio-iturriari egindako erreferentziak (hau da, ebidentzialitatea zentzu hertsian) eta ezagutzaren ziurtasunaren gaineko erreferentziak (hau da, modalitate epistemikoa).¹³ (Dendale & Tasmowski 2001, 340 or.)

Har dezagun, esaterako, (1) adibidea berriro, moldatuta.

(4) Unai etxean behar du.

Badirudi euskarazko ‘behar’ aditzak interpretazio epistemikoa nahiz ebidentziala izan dezakeela testuinguruaren arabera.

- epistemikoa: Unai etxean egongo da seguru asko.
- inferentziala: zantzuren batean oinarrituta; esaterako, argia piztuta dagoelako ondorioztatu du hiztunak Unai etxean dela.

Gaineratzen dute, dena den, arazo nagusietakoa dela, oraindik ere, bi eremu semantikoen arteko harremanaren izaera naturala. Haien ustez, nahiz eta jakitun gehienak bat etorriko lirartekeen esatean informazio-iturria adieraztea desberdina dela kontzeptualki informazioaren fidagarritasunaren gaineko hiztunaren balorazioa adieraztetik, bereizketa hori ez da beti garbia ‘ebidentzialitatea’ eta ‘modalitatea’ terminoak erabiltzean. Euren arabera, orokorrean ez dago banakako harremanik markatzaile ebidentzialaren eta ‘informazio-iturria’ kontzeptuzko eremuaren artean batetik, eta markatzaile modalaren eta ‘informazioaren fidagarritasuna’ kontzeptuzko eremuaren artean bestetik. Ebidentzialitatearen eta modalitatearen nozioen arteko hiru harreman mota bereizten dituzte azterketa modernoetan (Dendale & Tasmowski 2001, 341-342 or.):

- Disjuntzioa edo bereiztea: nozioetako bakoitza bestearekin oposizioan definitzen da.

¹³ This happens in the early literature, for example, in Boas’ (1947) description of a small group of suffixes expressing ‘source and certainty of knowledge’ (cf. Jacobsen, 1986: 4) and in Sapir’s (1921: 114) discussion of certain forms expressing what he called ‘the source or nature of the speaker’s knowledge’ (today’s ‘evidentials’). Both authors explicitly link reference to sources of information (i.e. evidentiality in the narrow sense) with reference to certainty of knowledge (i.e. epistemic modality). (Dendale & Tasmowski 2001, 340 or.)

- (Barne) hartzea: bi aukera daude halakoetan:
  - ‘Ebidentzialitatea’ terminoa zentzu zabalean erabiltzea; bai hiztunaren ezagutza iturriari erreferentzia egiteko, bai hiztunaren ezagutzaren fidagarritasunari erreferentzia egiteko. ‘Ebidentzialitatea’ terminoa ‘modalitate’aren ko-hiponimoa eta bi nozioen hiperonimoa da.
  - ‘Modalitatea’ terminoa ‘ebidentzialitate’aren ko-hiponimo eta bien hiperonimo gisa erabiltzea.
- Daude, gehienetan, ebidentzialitatea izaten dela barnean sartutako nozioa, informazio-iturria markatzea har daitekeelako informazioaren gaineko jarrera epistemikoa markatzeko zeharkako bidetzat.
- Gainjartzea (Van der Auwera & Plungian 1998ri jarraituz): puntu batean gurutzatzen dira modalitatea eta ebidentzialitatea.
  - ‘Inferentziak’ balio ebidentzialak (‘inferentziak ebidentzialitateak’) hartzen du bat egite gunea. Beharrezkotasun epistemikoaren balio modalaren berdina da, haien ustez.

Halako iritzi anitzak egotea oraintsu aipatutako arrazoi enpirikoaren ondorioztat dute, neurri handi batean: informazio-iturria markatzen duten formek hiztunak informazioaren fidagarritasunaren aurrean duen jarrera ere markatzen dute hizkuntza askotako sistema ebidentzialetan.

2.1. Disjuntzio edo bereizte harremana

Ikuspegi berri gehienek ‘disjuntzio’ izendatutako harremanetik jotzen dute; esan nahi baita, kategoria beregaintzat dituzte bi eremuak. Horien ustez, badute biek ala biek bereizitzat hartzeko adinako ezaugarriak.

De Haanek dio (1999, 83-86 or. eta 2001, 201-202 or.) modalitate epistemiko motatzat hartu izan dela ebidentzialitatea literaturan, esanez bi nozio horien arteko mugak zehaztugabeak, lausoak izan direla edo ez dela mugarik izan. Haren ustez, ebidentzialak erabiltzea ikusi izan da baiezipenaren egiaren aurreko konpromisoa gutxitze gisa (De Haan 2001, 202 or.), eta, beharbada, horregatik zerrendatu ohi dira esanahi ebidentzialak modalitate epistemikoaren azpian. Baina berak argudiatzen du bereizi egin beharko lirakeela bi nozioak, desberdintasun garrantzitsuak daudela-eta bien artean.

Euren semantikan desberdintzen dira, besteak beste (De Haan 1999, 83 or.): ebidentzialek perpauseko informazioarentzako ebidentzia edo frogaren izaera adierazten dute; modal epistemikoek, berriz, hiztunek baiezipenaren aurrean duten jarrera ebaluatzen dute. Horixe da harentzat bereizketa nagusia: biak ebidentziari badagozkio ere, aldeni egiten dira ebidentziarekin egiten duten horretan. Modalitate epistemikoak ebaluatu egiten du ebidentzia, eta, epaitze horretan oinarrituta, konfiantza neurri bat ematen dio hiztunaren

esaldiari. Ebidentzialak, berriz, baieztu egiten du ebidentzia bat dagoela hiztunaren esaldiarentzat, baina uko egiten dio ebidentzia interpretatzeari. Onartzen du (De Haan 1999, 98-99 or.) ebidentzian oinarrituta egiten dela epaitze hori, zalantzarik gabe, baina dio ebidentzialek ez dutela ezer berezkorik behar-tzen gaituena *a priori* konpromiso epistemikoa ezartzera ebidentziari. Aitor-tzen du gainjarri egin daitezkeela batzuetan; ez dute ezabatzen, ordea, bi kate-gorien estatus bereizia (De Haan 1999, 99 or.). Eremu kognitibo erabat desberdinak kodetzen dituzte (De Haan 2001, 203 or.). Honela dio:

Ebidentzialitatea *a priori* ez dago lotuta proposizioaren ezaugarri mo-dalekin, nahiz eta azpimarratu beharra dagoen modalitate (epistemikoa) sar daitezkeela irudian punturen batean.¹⁴ (De Haan 2005, 379 or.)

Ez dut ukatu nahi ebidentzialitatearen eta modalitate (epistemikoa)-ren arteko erlaziorik, baina bigarren mailakoa da erlazioa gehienez ere. Ez da pentsatu behar modalitate epistemikoa ebidentzialitatearen oina-rrizko esanahiaren parte dela, baina erants dakioke ezaugarri pragmatiko gisa.¹⁵ (De Haan 2005, 394 or.)

Lehenxeago aipatu dugun oharra egiten du (De Haan 2001, 201 or.): ebidentzialitatea eta modalitate epistemikoa elementu berberen bidez adie-razten dituzten hizkuntzetatik dator elkarren mendekotzat hartzeko ikuspegi hori. Esaterako, hizkuntza germaniarretatik. Nederlanderako '*moeten*' ('behar') aditza dakar adibide gisa, testuingurutik kanpo anbigua dela esanez; inter-pretazio epistemikoa nahiz ebidentziala izan baitezake.

Aikhenvaldentzat (2004b, 3 or.) ere kategoria beregaina da ebidentzialitatea, eta ez modalitate epistemikoaren (edo besteren baten) azpikategoria, edo denbo-ra-aspektua-moduarena. Baliteke markatzaile ebidentzial batzuek hiztunak in-formazio jakin baten aurrean duen jarrera adieraztea, baina ez daukate adierazi beharrik (Aikhenvald 2003, 13 or.). Eta gaineratzen du hori dela arrazoi ebiden-tzialitatea ez hartzeko 'epistemologiaren hizkuntz kodetzearen' zati gisa. Irudi-tzen zaio (Aikhenvald 2003, 24-25 or.) balitekeela tratamendu horiek sortu izana ebidentzialak, normalean, '*apparently*' edo '*obviously*' gisa itzultzeak ingelesera eta Europako beste hizkuntza ezagun batzuetara. Baina frogara asko dago, haren arabera, ebidentzialitatea baliozko gramatika-kategoria gisa hartzeko.

Fallerrek (2007, 224 or.) ere zorrotz bereizten ditu ebidentzialak eta modal epistemikoak, argudiatuz ebidentzialitatearen definizio hertsia hartzen duela; hiztunak duen informazio-iturri mota kodetzen duen gramatika-kategoria gisa

¹⁴ *Evidentiality is not a priori concerned with the modal aspects of the proposition although it must be stressed that (epistemic) modality may enter the picture at some point.* (De Haan 2005, 379 or.)

¹⁵ *I do not wish to deny any relation between evidentiality and (epistemic) modality, but such a relation is secondary at best. It should not be thought that epistemic modality is part of the basic meaning of evidentiality but it can be added as a pragmatic feature.* (De Haan 2005, 394 or.)

dakusa. Baina argitzen du horrek ez duela eragozten elementu batzuk bi kategorietakoak izateko aukera: ebidentzialek esanahi epistemikoa inplikatzeko, edo modal epistemikoen edo denbora/aspektu markatzaileek esanahi ebidentzialak inplikatzeko edo aurreuposatzeko. Ingeleseko *'must'* ('behar') jartzen du adibide-tzat. Iruditzen zaio (Faller 2006, 2 or.) kontzeptualki garbi bereizten direla bi kategoriak: ebidentzialitatea hiztunaren informazio-iturriaren hizkuntza markatzea da; modalitate epistemikoa, berriz, hiztunak proposizio edukiaren gainean duen ziurtasun neurria. Nahiz eta enpirikoki ez den, askotan, erraza mugatzea morfema jakin bat ebidentziala edo modal epistemikoa den.

Ildo beretik jotzen du Fitnevak (2001) ere, esanez zilegi dela informazio-iturria eta hiztunaren jarrera markatzea bereiztea. Aipatzen du, hizkuntzalari gehienentzat, informazio-iturriarentzat diren markatzaile epistemikoen informazio-iturriaren fidagarritasunaren balorazioa ere kodetzen dutela. Aitzitik, berak argudiatzen du informazio-iturriaren markatzaileak bereizi egin behar direla, eta bereizi egin daitezkeela hiztunaren jarreraren markatzaileetatik. Zeregin berezia dute informazioaren fidagarritasuna ebaluatzeko prozesuan, eta ebaluatzailearen ezaugarri pertsonalen eta horrek kualifikatzen duen informazio motaren arabera da informazio-iturriak esaldi bat epaitzean duen eragina. Dio berak garrantzia eman diola informazio-iturriak epaitzean fidagarritasunean duen lekuari; hiztunaren jarrera, ordea, hizkuntzaren funtzio *'adierazgarriarentzat'* dela errelebantea. Iruditzen zaio bide interesgarria eta oraindik aztertu gabekoa iradokitzen duela horrek, non informazio-iturria markatzea eta hiztunaren jarrera markatzea elkarren osagarri izan daitezkeen.

Lazarden hitzetatik (2001, 362-363 or. eta 366 or.) ere ondoriozta daiteke aparteko kategoriatzat hartzen dituela ebidentzialitatea eta modalitatea. Balkanetako eta Ekialde Ertaineko hizkuntzetako ebidentzialitatea aztertzen du, *'mediative'* edo *'bitartekoa'* esaten dio, eta ezagutza-iturriarekiko distantzia inplikatzeko du. Hala ere, garbi uzten du distantzia hori ez dela nahasi behar zalantza edo ustea adieraztearekin. Oso erraza iruditzen zaio balio horiek *'bitarteko'* arekin lotzea; nolahi ere, argitzen du gero adierazten direla, beste item lexikal batzuen edo aditz formei erantsitako laguntzaile modalen bidez. Baina betiere garbi utziz forma ebidentzialak ez direla bere horretan ez zalantzakoak, ez ustezkoak; ez dutela inolako epaitze epistemikorik inplikatzeko.

2.2. Barne hartze harremana

Barne hartzearen harremanetik jotzen duten gehienentzat, modalitate epistemikoen baitakoa da ebidentzialitatea. Ematen duten arrazoi nagusia da, hizkuntza batzuetan, modalitate epistemikoa nahiz ebidentzialitatea adieraz dezakeela elementu berak.

Palmerren arabera (1986, 51-54 or.), esaterako, 'epistemikoa' terminoa ez zaie aplikatu behar posibilitatearen eta beharrezkotasunaren nozioak hartzen dituzten sistema modalei bakarrik, baizik eta hiztunak esandakoaren gainean duen konpromiso neurria adierazten duen ezein sistema modali. Haren iritzian, hiztunak lau bide ditu, gutxienez, adierazteko esandakoa ez duela aurkezten gertakizun gisa, baizik eta:

- horri buruz espekulatzen ari dela,
- dedukzio gisa aurkezten ari dela,
- esan egin diotela,
- itxura kontua bakarrik dela, zentzuen (beharbada hutseginkorren) ebidentzian oinarrituta.

Lau motak dagozkio hiztunak adierazten ari den proposizioaren egiaren gainean duen konpromisoa (edo konpromisorik eza) adierazteari. Eta bi azpi-sistema bereizten ditu modalitate epistemikoaren baitan: baliozkotzeena eta ebidentzialena. Gaineratzen du hizkuntza batzuek mota bateko modalitate epistemikoaren gramatika-sistema dutela: ingelesak, esaterako, epaitzeena bakarrik; tuyucak, berriz, ebidentzialena bakarrik. Beste hizkuntza batzuek, berriz, biak elkartzen dituzte sistema bakar batean.

Palmerren arabera, baliozkotzeek hiztunaren epaitzeak adierazten dituzte. *Quotative* (aipamenezko) ebidentziala, berriz, erabat objektiboa da, ez du adierazten hiztunak zer uste duen, ezpada zer esan duten beste batzuek. Gainerako ebidentzialekin batera hartuz gero, ordea, dio garbi dagoela hiztunaren konpromiso neurria adieraztea dela helburu osoa: informazio zati bat eskaintzen du hiztunak, baina beretzako duen baliotasuna epaitzen du, duen ebidentzia motaren arabera. Zentzu horretan, iruditzen zaio ebidentzialak ez direla modalitate objektiboaren adierazle, baizik eta subjektiboak, proposizioaren izaera adierazten baitute hiztunaren konpromisoaren arabera.

Givónek (1982, 26 or. eta 41-45 or.) *continuum* epistemikoaren testuinguruaren baitan interpretatzen du ebidentzialitatea. Ere mu epistemikoaren (edo ebidentzialaren) hiru segmentuko eskala proposatzen du gizakiaren hizkuntzan, kinyarwanda eta sherpa hizkuntzak aztertuta:

- ziurtasun txikiena (hipotesi bidez) – ezinezkoa da ebidentzialitatea
- ziurtasun ertaina (ebidentzia bidez) – nahitaezkoa da ebidentzialitatea
- ziurtasun handiena (hitzarmen bidez) – ez da nahitaezkoa ebidentzialitatea.

Frajzyngierrek (1985, 249-250 or.) ere ziurtasun neurriarekin lotzen ditu ezagutza lortzeko erak: "(...) nahiko garbia dirudi ezagutza lortzeko era des-

berdinak proposizioaren egiarekiko ziurtasun neurri desberdinei dagozkiela (...)”.¹⁶

Willettentzat (1988, 52 or.) ere zalantza gutxi dago ebidentzialitatea oinarrian modala dela eremu semantiko gisa. Dio parte hartzen duela hiztunak bere esaldiak deskribatzen duen egoeraren aurrean duen jarrera adieraztean. Baina gaineratzen du oraindik ez dagoela ulertze erabatekorik esatean ‘ebidentzial’ terminoak zehazki sistema modalaren zein parteri egin beharko liokeen erreferentzia.

Badira, dena dela, modalitate epistemikoa ebidentzialitatearen baitan sartzen dutenak ere. Chafe jartzen dute ideia horren eredutzat lan gehienek. Chafek eta Nicholsek (1986, vii or.) adierazten dute gizakia ohartzen dela egia erlatiboa dela, eta hizkuntzak hainbat bide dituela hori adierazteko. Pertsonak ziur daude gauza batzuek, beste batzuek ez hainbeste, eta badira beste gauza batzuk aukeraren eremuan bakarrik daudenak. Hizkuntzak hainbat tresna du ezagutzaren gaineko askotariko jarrera horiek adierazteko. Hizkuntza batzuek antzeko bideak dituzte; beste batzuek, berriz, bestelakoak. ‘Ebidentzial’ terminoak horri guztiari egiten dio erreferentzia, haien ustean: jende arruntak bere ezagutzaren iturria eta fidagarritasuna naturalki ikusteko dituen bideei.

Chafek (1986) berak ere argitzen du zein den bere ikuspegia. Lehen aipatu bezala, ebidentzialitatea zentzu zabalenean erabiltzen ari dela dio, ez ‘ebidentzialia’ adieraztera mugatuta *per se*. Ebidentzialitatearen interpretazio zabal horren baitako guztiak ezagutzarekiko jarrerak biltzen ditu. Horrekin lotutako hainbat nozio aipatzen du: ezagutza, fidagarritasuna, ezagutza moduak, iturria... Dio jendea jabetzen dela ziurragoa dela dakizkien gauza batzuk egia izatea beste batzuk baino. Horri gaineratzen dio ezagutza moduak zerbait inplikatzeko duela fidagarritasunaren gainean. Beraz, esplizituki esaten ez badu ere, haren hitzetatik ondoriozta dezakegu ebidentzialitatearen baitan sartzen duela modalitate epistemikoa.

Matthewson et al.ik (2007, 201-203 or. eta 245-246 or.) argumentu berria dakarte erakusteko ebidentzialitatea eta modalitate epistemikoa ez direla bi kategoria. Diote egile askok argudiatzen dutela ebidentzialitatea aldeni egiten dela modalitate epistemikotik ez duelako hiztunaren ziurtasuna kodetzen. Baina Kanadako s’át’imcets hizkuntzako ebidentzialak aztertu ondoren, argudiatzen dute modalitate epistemikoen kategorian sartzen direla ebidentzialak. Onartzen dute ez dutela hiztunaren ziurtasuna kodetzen (eta ebidentzialen kategorian sartzen direla, beraz), baina ezta hizkuntza horretako modalek ere, euren azterketaren arabera. Diote ez dela hizkuntza horretako modalen bezko ezaugarria hiztunaren ziurtasun maila edo indar kuantifikatzaileko be-

¹⁶ (...) it appears rather obvious that the different manners of acquiring knowledge correspond to different degrees of certainty about the truth of the proposition (...) (Frajzyngier 1985, 250 or.)

reizketak kodetzea, ezpada eskuragarri diren mundu posibleen gaineko kuantifikazioa sartzea. Ez daukate ziurtasun mailarik bereizi beharrik derrigorrez. Hori dela eta, besteak beste, De Haan (1999), Lazard (2001) eta Aikhenvalden (2004) ikuspegiaren kontra egiten dute, esanez uste oker batean oinarritzen direla: modal epistemikoen indar kuantifikatzaileko bereizketak kodetu behar dituztela. Ez da hala, euren ustez; ondorioz, baztertu egiten dituzte ebidentzialak modal gisa ez aztertzeo argumentuak. Gauza batean datoz bat horiekin: informazio-iturria bereizten duten elementuek ez dituzte, normalean, ziurtasun bereizketak egiten (eta alderantziz). Hori dela eta, aurreikusten dute, ondorio gogorragoa ateraz, modal epistemikoen aukeratu egin beharra daukatela iturria edo indarra kodetu.

2.3. Gainjartze harremana

Azkenik, hirugarren harremana hartuko dugu hizpide, gainjartzearena. Van der Auwera & Plungianek (1998, 84-86 or.) diote ebidentzialitatea modalitatekin baztertzen duten hizkuntzalariek ebidentzialitate guztia uzten dutela modalitatekin kanpo, eta hori ez dela, zehazki, euren jarrera. Izan ere, onartzen dute 'inferentzial' izendatutako ebidentzialitatearen azpimota; ebidentzia arrazoitzean oinarritu gisa identifikatzen duena. Inferentziako ebidentzialitatea modalitatearen eta ebidentzialitatearen gainjartze-kategoria gisa ikusten dute; hain zuzen, behar epistemikoarekin egiten du topo (gogoan izan (1) adibidez esandakoa) (ikus taula). Epaitzearen ziurtasunari erreferentzia egiten ari gara bi kategoriekin, euren ustez. Ez dute ukatzen harreman estua duenik ebidentzialitatearekin, baina iruditzen zaie badirela arrazoi aski garbiak modalitatearen nozio nahiko hertsia hartzeko.

Inferentziako ebidentzialitatea = behar epistemikoa

Beharra				
...	Behar deontikoa	Behar epistemikoa = inferentziako ebidentzialitatea	<i>Quotative</i> ebidentzialitatea	...
Ebidentzialitatea				

Horixe, bada, modalitateaz eta ebidentzialitateaz idatzitakotik aukera egin eta hona ekarri duguna, gaia kokatze aldera. Ikusten denez, gauza asko dago finkatzeko. Eta badirudi zein hizkuntza aztertzen duten, ikuspegi bati edo besteari lotzen zaizkiola aztertzaileak. Euskarara etorrira, esaterako, iruditzen zaigu, komeni dela bi kategoriak bereizita izatea. Nahiz eta badirudien 'behar' aditzarekin, adibidez, topo egiten dutela, gaude, 'omen' partikula ebidentziala

aztertzean, esaterako, bi eremuak kategoria bereizi gisa hartzea dela egokiena. Izan ere, ‘omen’ek ez du kodetzen ez ziurtasun neurria, ez mundu posibleen gaineko kuantifikazioa, gure ustean;¹⁷ nahiz eta orain artean zalantzarekin lotu izan duten aztertzaile gehienek, balio epistemikoarekin.

Erreferentziak

- Aikhenvald, Alexandra Y. (2003), “Evidentiality in typological perspective”. In A.Y. Aikhenvald & R.M.W. Dixon (arg.), *Studies in evidentiality*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1-31 or.
- Aikhenvald, Alexandra Y. (2004a), *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Aikhenvald, Alexandra Y. (2004b), “Evidentiality: Problems and challenges”. In P. van Sterkenburg, *Linguistics Today – Facing a Greater Challenge*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1-30 or.
- Aikhenvald, Alexandra Y. & R.M.W. Dixon (arg.) (2003), *Studies in evidentiality*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Barnes, Janet (1984), “Evidentials in the Tuyuca verb”. *International Journal of American Linguistics* **50**: 255-271.
- Boas, Franz (1911), *Handbook of American Indian languages*. Washington: Government Printing Office.
- Bybee, Joan & Suzanne Fleischman (arg.) (1995), *Modality in Grammar and Discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Chafe, Wallace (1986), “Evidentiality in English conversation and academic writing”. In W. Chafe & J. Nichols (arg.), *Evidentiality: the linguistic coding of epistemology*. Advances in Discourse Processes 20. Norwood, NJ: Ablex, 261-272 or.
- Chafe, Wallace & Nichols, Johanna (1986), “Introduction”. In *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Volume XX in the Series Advances in Discourse Processes. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, vii-xi or.
- De Haan, Ferdinand (1999), “Evidentiality and epistemic modality: Setting boundaries”. *Southwest Journal of Linguistics* **18**: 83-101.
(Erabilitako bertsoia: <http://www.u.arizona.edu/~fdehaan/papers/SWJL99.pdf>)
- De Haan, Ferdinand (2001), “The relation between modality and evidentiality”. In R. Müller & M. Reis (arg.), *Modalität und Modalverben im Deutschen*. Linguistische Berichte, Sonderheft 9. Hamburg: H. Buske, 201-216 or.
- De Haan, Ferdinand (2005), “Encoding speaker perspective: Evidentials”. In Z. Frajzyngier & D. Rood (arg.), *Linguistic diversity and language theories*. Amsterdam: Benjamins, 379-397 or.
- Dendale, Patrick & Liliane Tasmowski (1994), “Présentation. L'évidentialité ou le marquage des sources du savoir”. *Langue française. Les sources du savoir et leurs marques linguistiques* **102**: 3-7.
- Dendale, Patrick & Liliane Tasmowski (arg.) (2001a), *Evidentiality*. *Journal of Pragmatics* **33**.

¹⁷ Ikus lehen aipatutako ‘omen’i buruzko azterketa (Korta & Zubeldia 2007).

- Dendale & Tasmowski (2001b), "Introduction: Evidentiality and related notions". In P. Dendale & L. Tasmowski (arg.), *Evidentiality. Journal of Pragmatics* **33**: 339-348.
- Faller, Martina T. (2002), *Semantics and pragmatics of evidentials in Cuzco Quechua*. PhD thesis, Stanford University.
- Faller, Martina (2003), "Propositional- and illocutionary-level evidentiality in Cuzco Quechua". In J. Anderssen; P. Menéndez-Benito & A. Werle (arg.), *The Proceedings of SULA 2*. Amherst: University of Massachusetts, 19-33 or.
- Faller, Martina (2006), "Evidentiality below and above speech acts". (Zirriborroa; <http://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/Evidentiality.Above.Below.pdf>; argitaratzeko prestatzen, in C. Paradis & L. Egberg, *Functions of Language on evidentiality*)
- Faller, Martina (2007), "The Cusco Quechua Reportative Evidential and Rhetorical Relations". In P. Austin & A. Simpson, *Endangered languages. Linguistische Berichte Sonderheft 14*. Hamburg: Helmut Buske Verlag, 223-251 or.
- Fitneva, Stanka A. (2001), "Epistemic marking and reliability judgements: Evidence from Bulgarian". In P. Dendale & L. Tasmowski (arg.), *Evidentiality. Journal of Pragmatics* **33**: 401-420.
- Frajzyngier, Zygmunt (1985), "Truth and the indicative sentence". *Studies in Language* **9-2**: 243-254.
- Garrett, Edward (2001), *Evidentiality and Assertion in Tibetan*. UCLA PhD Dissertation. Argitaratugabea. Los Angeles: Department of Linguistics, University of California Los Angeles.
- Givón, Talmy (1982), "Evidentiality and epistemic space". *Studies in language* **6**: 23-49.
- Guentchéva, Zlatka (arg.) (1996), *L'énonciation médiatisée*. Leuven: Peeters.
- Huddleston, Rodney & Geoffrey Pullum (2002), "Mood and modality". In *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press, 172-208 or.
- Izvorski, Roumyana (1997), "The Present Perfect as an Epistemic Modal". A. Lawson (arg.), *SALT VII*. Ithaca, NY: Cornell University, 222-239 or.
- Jacobsen, William (1986), "The heterogeneity of evidentials in Makah". In W. Chafe & J. Nichols (arg.), *Evidentiality. The linguistic coding of epistemology*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation (Advances in Discourse Processes, XX), 3-28 or.
- Jakobson, Roman (1957), *Shifters, verbal categories, and the Russian verb*. Cambridge (MA): Department of Slavic Languages and Literatures, Harvard University. (Berrargitaratua in Jakobson, R. (1971), *Selected Writings II: Word and Language*, The Hague: Mouton).
- Johanson, Lars & Bo Utas (2000), *Evidentials: Turkic, Iranian and Neighbouring Languages*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Korta, Kepa & Zubeldia, Larraitz (2007), "'Omen'ek esan nahi omen duenaz". *Gogoa* **VII-2**: 237-269.
- Lazard, Gilbert (2001), "On the grammaticalization of evidentiality". In P. Dendale & L. Tasmowski (arg.), *Evidentiality. Journal of Pragmatics* **33**: 359-367.
- Lyons, John (1977), "Modality, modal expressions and mood". In *Semantics*, vols. I/II. Cambridge: Cambridge University Press, 327-335 or.
- Matthewson, Lisa; Henry Davis & Hotze Rullmann (2007), "Evidentials as epistemic modals: Evidence from St'át'imcets". In J. van Craenenbroeck (arg.), *Linguistics*

- Variation Yearbook 2007*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 201-254 or.
- McCready, Eric & Norry Ogata (2007), "Evidentiality, modality and probability". *Linguistics and Philosophy* **30**: 147-206.
- Narrog, Heiko (2005), "On defining modality again". *Language Sciences* **27**: 165-192.
- Palmer, Frank R. (1986), *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Plungian, Vladimir A. (2001), "The Place of Evidentiality within the Universal Grammatical Space". In P. Dendale & L. Tasmowski (arg.), *Evidentiality. Journal of Pragmatics* **33**: 349-357.
- Schenner, Mathias (2008a), "Double face evidentials in German: Reportative 'sollen' and 'wollen' in embedded contexts". In A. Grønn (arg.), *Proceedings of SuB12*. Oslo: University of Oslo, 552-566 or.
- Schenner, Mathias (2008b), "Semantic Complexity of Evidentials: Some Typological Parameters". M. Kokkonidis (arg.), *Proceedings of LingO 2007*. Oxford: University of Oxford, 204-211 or.
- Van der Auwera, Johan & Vladimir A. Plungian (1998), "Modality's semantic map". *Linguistic Typology* **2**: 79-123.
- Willett, Thomas (1988), "A Cross-Linguistic Survey of the Grammaticization of Evidentiality". *Studies in Language* **12**, 51-97.

